

Kjære landstingsdelegater. Kjære kollegaer.

Alle vi som er delegater her på Landstinget, og enda flere tusen folkevalgte over hele landet, er i starten av en ny valgperiode.

«Som vi sår» er tittelen på Landstinget og toppmøtene i KS i 2024. Det er nå vi må så frøene, for å kunne høste om fire, eller ti, eller tyve år. Vi må klare å se langt nok fram, for å gjøre de viktige og vanskelige valgene nå.

Det er lett å bli avmektig når vi ser på verden rundt oss. Det har pågått krig i Europa i ganske nøyaktig to år, og Midt-Østen har igjen eksplodert i krigshandlinger. Klimaet og naturmangfoldet er truet og det demokratiske verdigrunnlaget er under press. Dette skaper også urolige bølger i både norsk og internasjonal økonomi.

Vi merker alt dette i Kommune-Norge.

Det er lett å bli overveldet når vi står overfor så store samfunnsutfordringer, som må løses. Vi kjenner allerede tydelig på konsekvensene av at vi er på vei inn i en helt ny demografisk tid. Det skal bli dobbelt så mange eldre over 80 år. Og for første gang i moderne tid blir det færre mennesker i yrkesaktiv alder. Det er også vanskelige økonomiske tider. Vi må betale mer for varer og tjenester og bruke mer av inntektene på å betale renter. Endringer i befolkningssammensetningen gir kommunene 3,9 milliarder kroner i økte kostnader i år. Dette vil skyte fart med store demografiske endringer i årene framover.

HÅP/ DEMOKRATI

For meg er det likevel noe som gir meg motivasjon og lyst til å stå på hver eneste dag, selv om det til tider ser mørkt ut.

Jeg blir motivert av å møte mennesker som engasjerer seg for å gjøre verden bedre. Det er så mye vilje, ambisjoner og ressurser der ute. Kjære alle sammen. Dere gir meg håp. Vi trenger deres engasjement og tro på hva vi kan utrette sammen.

Noe av det som har gjort sterkest inntrykk på meg siste året, er møter med en helt annen virkelighet i andre europeiske land, og erkjennelsen av at vi ikke kan ta demokratiet for gitt.

Som valgobservatør i Moldova – et av de fattigste landene i Europa - møtte jeg i fjor høst en gammel mor og hennes voksne datter. En oligark, som ikke engang bor i landet, stilte til valg. Han hadde satt opp flere matbutikker over hele valgdistriktet sitt. «Stem på meg, så kan du gå i butikken og få mat», var budskapet. Kan politikk bli mer brød og sirkus? Den gamle moren var fattig og valgte brødet. Det er lett å forstå.

Hun som ga meg håp var datteren, som brukte en del av livet sitt på å kjempe for demokratiet, og mot at det skal være mulig å kjøpe stemmer og makt. Vi som er folkevalgte i norske kommuner og fylkeskommuner, deltar også i en internasjonal kamp for demokratiske verdier.

Demokratiet i Norge er bygget nedenfra. Den politiske tilliten som fortsatt er svært høy, er bygget opp i lokalsamfunn over hele landet gjennom mange generasjoner – mellom innbyggere, organisasjonsliv, næringsliv og folkevalgte. Lokaldemokratiet gjør det norske demokratiet bedre og sterkere.

Lokaldemokratiet er best til å løse de store og viktige oppgavene samfunnet har gitt kommunesektoren ansvaret for. Det er det bred politisk enighet om, og det er blitt grunnlovfestet.

Den nye kommuneloven, som trådte i kraft fra forrige lokalvalg, har som **formål** å fremme det kommunale og fylkeskommunale selvstyret.

«Kommunene er bedre egnet enn statlige sektororganer til å foreta helhetlige prioriteringer og til å fordele begrensede ressurser», som lovutvalget begrunnet det.

Ja, vi er det!

Skal lokaldemokratiet blomstre i framtida, må vi ha med de unge. Derfor er jeg stolt av at KS for andre gang i år arrangerer Toppmøte barn og unge. På mandag/i går satt 120 kunnskapsrike, engasjerte unge delegater og deltakere fra hele landet rundt bordene her i denne salen, og diskuterte kommunesektorens politiske prioriteringer.

Vi må lytte til de unge! Deres mening skal få telle i dag, men vi må også sørge for at de blir hørt gjennom hele perioden. Ungdomsrådene er et viktig og lovpålagt organ i kommunal sektor. Lytt til dem og bruk dem aktivt!

SAMARBEID

Dere vet at det å være en dyktig folkevalgt ikke er en soloprestasjon. Det skjer alltid i samspill med andre folkevalgte og med administrasjonen. Det gjelder å spille hverandre gode. Lokalt folkevalgte er også gode på å bruke hele lokalsamfunnet sitt.

Slik er det også med forholdet mellom kommuner og mellom kommuner og fylkeskommuner.

Hver enkelt kommune klarer ikke å møte de store utfordringene vi står overfor alene. Vi må samarbeide tettere, og vi må kanskje utforske nye måter å samarbeide på.

KS' BETYDNING FOR SEKTOREN

Samarbeidet med statlige myndigheter må også styrkes. KS er den eneste organisasjonen som representerer hele kommunesektoren, og vi har derfor en unik posisjon overfor staten. Vi har faste møter med regjeringen, og bidrar til utforming av lover og økonomiske beregninger i saker som angår kommunesektoren – i tillegg til ordinære høringer – eller samarbeidsavtaler på viktige områder.

KS jobber målrettet for å sikre og styrke handlingsrommet for lokaldemokratiet og sørge for best mulige velferdstjenester til innbyggerne.

Våre synspunkter forankres i hovedstyret og fylkestyrene. Når kommunesektoren taler med én stemme gjennom KS, står vi sterkt og kan påvirke våre rammebetingelser best mulig.

KS må påpeke og dokumentere når oppgaver kommuner og fylkeskommuner blir pålagt ikke blir fullfinansiert fra statens side, slik staten har forpliktet seg til.

KS påpeker og dokumenterer – og gjentar – og gjentar – at kommunene og fylkeskommunene skal ha handlingsrom og gis muligheter til å ta vare på og bygge ut gode lokalsamfunn.

For de aller fleste av oss var nettopp det grunnen til at vi gikk inn i politikken, - var det ikke? Og det er den oppgaven velgerne har satt oss til. Statlig detaljstyring er et hinder for de gode lokale løsningene. Det gjelder enten vi snakker om klima, naturforvaltning, utvikling av tjenester eller utvikling av næringsliv.

Nå står vi overfor et nytt hovedtariff-oppgjør. KS er Norges nest største **arbeidsgiverorganisasjon**, og den desidert største i offentlig sektor. Vi forhandler på vegne av kommuner og fylkeskommuner i de sentrale tariffoppgjørene med forhandlingssammenslutningene i LO, Unio, YS og Akademikerne. Disse fire representerer til sammen 40 arbeidstakerorganisasjoner. Vi forhandler samtidig om én felles tariffavtale. Hvis noen grupper skal få mer, må andre få mindre. Det er en krevende balansegang å skulle ta hensyn til de ulike kravene fra arbeidstakerne i kommunene, og samtidig til kommunenes økonomi. For det er dere som må betale lønnstilleggene. Derfor har vi også en bred prosess i alle kommuner før Hovedstyret gir våre gode forhandlere sitt mandat for oppgjøret.

GRØNN FRAMTID

I 2027, ved slutten av denne valgperioden, skal vi være langt på vei til å nå målene i FNs klimaavtale og naturavtale. Det er i dette tiåret klimakrisen og naturkrisen skal løses. Det krever store endringer, også i kommuner og fylkeskommuner.

Statsminister Jonas Gahr Støre sa det godt i sin nyttårstale. I årene framover må «klimahandlingene gå raskere enn klimaendringene». Her har kommunesektoren en viktig rolle å spille, og vi gjør det allerede.

Kommuner har på flere viktige områder gått foran i å kutte klimautslipp.

Jeg kunne nevnt mange eksempler, men jeg er blitt særlig imponert over de store og fremsynte initiativene som fylkene på Vestlandet og Trøndelag har tatt gjennom flere år. De har samarbeidet med regionale forskningsmiljøer og næringsliv om å fjerne og kutte utslipp fra ferjer og hurtigbåter som trafikkerer kysten og fjordene.

For å nå klimamålene, trengs det mer fornybar energi. Også her kan kommunesektoren bidra, på flere måter.

Men å bygge ut ny energi krever arealer. Det kan komme i konflikt med hensynet til sårbar natur. Det kan andre mål også, om utbygging av boliger og næringsliv.

Vi står midt oppe i en debatt nå, om kommunenes rolle i nedbygging av natur. Den skal vi ta på alvor. Den handler om lokaldemokratiets og kommunesektorens omdømme.

Det er blitt bygget ned for mye natur i Norge. Jeg tror vi må erkjenne at vi i fellesskap har sviktet som samfunn, og at kommunene har sin del av ansvaret for en utvikling vi må snu.

FNs naturavtale fra 2022 viser at hele verden har sviktet, men nå er villig til å ta store grep for å stanse nedbyggingen av natur. 30 prosent av jordas hav- og landområder skal vernes og 30 prosent av ødelagt natur skal restaureres innen 2030.

Det må bokstavelig talt sås veldig mange frø veldig raskt.

Denne jobben vil og må kommunesektoren være med på. Vi må ta et felles ansvar som samfunn: Staten, kommunesektoren og KS må samarbeide om bedre kunnskap, verktøy og insentiver.

Når naturhensyn skal styrkes i arealforvaltningen, må vi ha med oss innbyggere og ulike interesser i lokalsamfunnet. Når det skal gjøres vanskelige avveininger mellom ulike samfunnshensyn, skjer det best gjennom gode prosesser i lokaldemokratiet.

INNOVASJON OG DIGITALISERING

Vi står overfor store endringer. Endringer som vil kreve innovasjon og nye løsninger. Det krever mot og bred politisk forankring.

Alle vi som er folkevalgte har en særlig viktig rolle når offentlig sektor skal finne nye løsninger på sentrale samfunnsutfordringer. Når problemene er komplekse, og ikke har kjente løsninger, er folkevalgtes rolle desto viktigere og kulturbærende for hele kommunen.

I KS jobber vi ikke bare med innovasjon, vi jobber med *radikal* innovasjon. For fire år siden etablerte KS programmet Partnerskap for radikal innovasjon, PRI, i samarbeid med våre medlemmer. Programmet jobber med samfunnsutfordringer som er for store for den enkelte kommune eller fylkeskommune å håndtere alene.

Gjennom PRI har vi blant annet utviklet fremtidsverktøyet «Norge 2040» og inngått en rekke viktige partnerskap.

På landstinget for fire år siden ga kommunesektoren KS en viktig rolle i å samordne og gjennomføre digitalisering i kommunesektoren. Det har vi gjort, og det skal vi fortsette med.

KS' konkrete arbeid med felles digitale løsninger for kommunesektoren kulminerte i fjor høst da KS Digitale fellestjenester AS ble etablert som et eget selskap.

Det var en stor og oppløftende dag i Bergen!

«Selskapet skal bli et lokomotiv i digitaliseringsarbeidet i kommunesektoren», slo jeg fast. Litt i begeistringens rus, kanskje, men jammen står jeg for det.

Digitale løsninger som gjør offentlig sektor mer effektiv må gå på tvers av stat, kommune og fylkeskommune. Derfor laget regjeringen og KS en felles digitaliseringsstrategi for offentlig sektor i 2019. Og KS samarbeider tett med regjeringen i arbeidet som pågår nå om en ny digitaliseringsstrategi. Den kommer i løpet av året.

I den nye strategien må åpenbart kunstig intelligens – KI – bli viktig.

Teknologi er en helt sentral drivkraft i samfunnsutviklingen. KI vil bli et nytt stort skritt. Vi skal ta tak i utfordringene, men må også bruke mulighetene. KI kan bli en viktig del av løsningen på samfunnsutfordringene.

KI har et enormt potensial for å effektivisere arbeidsoppgaver, særlig de som bruker mye tid på å samle og bearbeide informasjon. Det kan frigjøre arbeidskraft både innad i kommunesektoren og i andre sektorer, som kan brukes der behovet vil vokse, som i helse og omsorg.

BÆREKRAFTIG VELFERD

Ja – noe av det som kanskje er blitt mest diskutert det siste året: Hvordan er hele dette drivhuset som heter helse- og omsorgstjenester organisert. Hvilke oppgaver skal vi gjøre mer og mindre av? Hvordan er turnus og arbeidstid lagt opp? Hvem gjør hvilke oppgaver?

KS har jobbet med dette over tid, og laget prosjektet TØRN. Gjennom Tørn prøver kommuner ut nye arbeids- og organisasjonsformer i helse- og omsorg i samarbeid med arbeidstakernes organisasjoner. Målet er å utnytte de ansattes ressurser best mulig og mest mulig effektivt. Og Tørn er blitt en stor suksess!

En tredel av kommunene er med i Tørn allerede, og flere følger etter.

Tørn prøver ut nye løsninger som kan få tjenestene til å fungere bedre. Kommuner er mindre og mer fleksible organisasjoner enn staten, og er derfor

godt egnet til å prøve ut nye løsninger, som blant annet kan gjøre velferden mer bærekraftig.

Regjeringen fulgte opp Helsepersonellkommisjonens anbefalinger med å gjøre Tørn til et nasjonalt program. Nå skal alle steiner snus i sykehusene også, og i samhandlingen mellom sykehus og kommuner. Og KS leder arbeidet.

KS samarbeider også med regjeringen om et målrettet samfunnsoppdrag for å inkludere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv. Det skal starte opp i 2024. I dette oppdraget er det samlet mange gode krefter fra offentlig sektor, forskning, næringsliv og organisasjonsliv.

God oppvekst og utdanning for barn og unge er selvsagt et mål i seg selv. Men det er også avgjørende for å mobilisere arbeidskraft at alle inkluderes i utdanning og arbeidsliv.

Og hvis noen kommer feil ut, så kan vi så et nytt frø – et Kinderfrø. Slik KS og kommunesektoren gjør i prosjektet Menn i helse, i samarbeid med staten. Menn i helse er faktisk tre ting på en gang.

Voksne menn som mottar NAV-ytelse får fagutdanning og arbeid. Kommunene får ansatte i helse og omsorg, der det trengs aller mest. Og det tredje: Flere menn i helse og omsorg øker mangfoldet av ansatte, til beste for både arbeidsmiljø og pasienter.

Kjære kolleger. Kjære Landsting.

Det er fire år siden Kommune-Norge sist var samlet til landsting. At vi alle er delegater til landstinget, betyr at vi har fått tillit av velgerne til å representere dem i kommunestyre og fylkesting i denne valgperioden.

Gratulerer med vervet! Det er en tillit dere og vi alle har all grunn til å være både stolte av og ydmyke overfor.

Landstinget skal gi retning for arbeidet i valgperioden. Derfor er det politiske dokumentet Landstinget skal vedta et uttrykk for en samlet **kommunesektors** ambisjoner og prioriteringer.

Dokumentet «Kommunesektorens politiske prioriteringer 2024-2027» har allerede vært gjennom en lang demokratisk prosess på KS' fylkesmøter og i KS' organer. Det som ligger til grunn her på Landstinget er forslaget Hovedstyret vedtok rett før jul.

Et sterkt lokaldemokrati ligger i bunnen for kommunesektorens prioriteringer og for våre forventninger til nasjonale myndigheter.

Vi er ambisiøse på vegne av sektoren med stor tro på lokaldemokratiets muligheter og klare forventninger til staten om politisk og økonomisk handlingsrom til å løse oppgavene. Kommunesektoren viser med dette en vilje til å gå foran og vise vei. Vi ser at store endringer og godt samarbeid er nødvendig for å nå de fire hovedmålene i dokumentet:

- En bærekraftig velferd
- En grønn framtid
- Et inkluderende arbeids- og samfunnsliv
- Et trygt og sikkert samfunn

-

Kjære, venner.

KS er kommunesektoren. Vi pleier si at alt vi gjør skal være fordi medlemmene ber oss om det eller har behov for det. Og både den politiske ledelsen og administrasjonen i KS jobber hardt for å lykkes. Det vet jeg. Jeg ser det hver dag. Og - det har en kostnad.

Da er det også gledelig at ordførere og kommunedirektører – ifølge våre medlemsundersøkelser – blir stadig mer fornøyde med jobben vi gjør i KS. Det gir inspirasjon til videre arbeid og innsats.

Og vi vet KS vil få mye å gjøre. For kommuner og fylkeskommuner vil spille en nøkkelrolle i utviklingen av Norge fremover.

Vi har fått til utrolig mye!

Tenk bare på hvordan kommunesektoren var avgjørende for hvordan landet håndterte pandemien. Tusenvis av ansatte i skoler og barnehager, helse og omsorg og andre tjenester gjorde en fantastisk innsats. Vi viste lokaldemokratiets styrker, evnen til å snu oss raskt rundt og finne nye og fleksible løsninger tilpasset behovene i kommunen. KS hadde tett kontakt med kommunene og var et viktig bindeledd til statlige myndigheter. Og økonomer fra KS deltok arbeidet med å beregne merkostnadene for kommunesektoren -og bidro sterkt til gjennomslag for full kompensasjon i det nysalderte budsjettet i november 2022.

Og - etter at Russland angrep Ukraina for to år siden, har norske kommuner klart å bosette og gi tjenester til 68.000 flyktninger. Kommunene har med sin lokalkunnskap funnet gode løsninger, selv om mange nå opplever at det er krevende, og at kapasiteten er på bristepunktet. KS har tett dialog med regjeringen om hvordan vi kan finne løsninger framover.

Ja. Kommunene er fantastiske!

Men – vi kan få til mer!

Det er en klar linje i de politiske prioriteringene kommunesektoren skal samle seg om på dette Landstinget, på tvers av partier.

Tidligere president i USA, Bill Clinton sa: «Det du vil skal bli varig, må du forandre». Vi kan skrive det om til det jeg faktisk tror alle kan skrive under på er riktig for kommunesektoren:

Vi må forandre for å bevare.

Hvis velferdskommunen skal bestå, hvis vi skal bevare naturen, hvis vi skal løse flere oppgaver med færre ressurser, hvis vi skal ha et levende demokrati – så må vi forandre.

Forandring er ikke alltid populært. Det skaper motstand. Skal vi lykkes i å gjøre nødvendige forandringer, må vi ha med innbyggerne. Vi må snakke med dem og lytte til dem når vanskelige valg skal tas. Til slutt vil ikke alle være enige i alt, men alle bør forstå hvorfor forandringene gjøres.

Lokaldemokratiet er nærmest folk, og kan gjøre vanskelige prioriteringer som har legitimitet i befolkningen.

Store utfordringer og vanskelige valg krever at vi som er folkevalgte er modige, evner å samarbeide og viser politisk lederskap. La oss ha vidsyn, se langt nok frem og så de riktige frøene.

Lykke til med Landstinget og lykke til videre i perioden som folkevalgt!